

УДК 346.2:338.2:615

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.1.65>

ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ РИНОК ЯК ОБ'ЄКТ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ: ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Швидка Т.І.,

докторка юридичних наук, професорка,
доцентка кафедри господарського права,
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
адвокат

ORCID: 0000-0002-6152-2705

e-mail: Raketa7770@gmail.com

Швидка Т.І. Фармацевтичний ринок як об'єкт економічної політики держави: господарсько-правовий аспект.

У статті здійснено комплексний господарсько-правовий аналіз фармацевтичного ринку як самостійного об'єкта економічної політики держави. Обґрунтовується положення про те, що фармацевтичний ринок займає особливе місце у системі об'єктів економічної політики, оскільки поєднує ринкові механізми господарювання з підвищеним рівнем публічно-правового регулювання, зумовленого соціальною значущістю лікарських засобів, необхідністю забезпечення доступності медичної допомоги, а також завданнями охорони здоров'я та економічної безпеки держави.

Проаналізовано поняття об'єкта економічної політики держави з позицій господарського права та обґрунтовано доцільність розгляду галузевих ринків, зокрема фармацевтичного, як самостійних об'єктів господарсько-правового впливу. Наголошується, що саме через визначення пріоритетних ринків держава формує напрями економічного розвитку, механізми державного втручання та моделі поєднання конкуренції з регулюванням. Фармацевтичний ринок у цьому аспекті розглядається як приклад ринку з особливим правовим режимом, у якому економічна політика реалізується через комплекс нормативних, організаційних, інституційних та контрольних інструментів.

Особливу увагу приділено господарсько-правовій характеристиці фармацевтичного ринку та його суб'єктному складу. Розкрито правове становище виробників лікарських засобів, дистриб'юторів, аптечних закладів, а також роль держави як регулятора, контролюючого органу та учасника господарських відносин. Підкреслюється, що багаторівневість суб'єктного складу фармацевтичного ринку зумовлює необхідність застосування диференційованих правових механізмів впливу, спрямованих на забезпечення як ефективної конкуренції, так і захисту публічних інтересів.

У статті проаналізовано основні інструменти реалізації економічної політики держави на фармацевтичному ринку, зокрема ліцензування господарської діяльності, державну реєстрацію лікарських засобів, механізми ціноутворення, державні закупівлі, а також антимонопольний контроль. Доведено, що зазначені інструменти виконують не лише регуляторну, а й системоутворюючу функцію, формуючи особливий господарсько-правовий режим функціонування фармацевтичного ринку.

У підсумку обґрунтовується висновок, що фармацевтичний ринок слід розглядати як складний та багатовимірний об'єкт економічної політики держави, у межах якого господарсько-правові механізми відіграють визначальну роль у забезпеченні стабільності господарського обороту, доступності лікарських засобів, захисту конкуренції та реалізації публічних економічних інтересів. Наголошується на доцільності подальшого розвитку господарсько-правової доктрини щодо галузевих ринків як об'єктів економічної політики держави з урахуванням національної специфіки та європейських стандартів правового регулювання.

Ключові слова: економічна політика держави; об'єкти економічної політики; фармацевтичний ринок; господарське право; господарсько-правове регулювання; галузеві ринки; суб'єкти господарювання; державне регулювання; антимонопольний контроль; публічні та приватні інтереси; охорона здоров'я; економічна безпека.

Shvydka T.I. The pharmaceutical market as an object of state economic policy: economic law perspective.

The article provides a comprehensive economic law analysis of the pharmaceutical market as an independent object of state economic policy. It substantiates the position that the pharmaceutical market occupies a special place within the system of economic policy objects, as it combines market-based mechanisms of economic activity with an enhanced level of public-law regulation обусловед by the social

significance of medicinal products, the need to ensure access to healthcare, and the objectives of public health protection and economic security of the state.

The article analyzes the concept of an object of state economic policy from the standpoint of economic law and substantiates the feasibility of considering sectoral markets, including the pharmaceutical market, as independent objects of economic-law influence. It is argued that through the identification of priority markets the state shapes directions of economic development, models of state intervention, and mechanisms for combining competition with regulation. In this regard, the pharmaceutical market is examined as an example of a market with a special legal regime in which economic policy is implemented through a set of regulatory, organizational, institutional, and control instruments.

Particular attention is paid to the economic-law characteristics of the pharmaceutical market and its subject composition. The legal status of medicinal product manufacturers, distributors, pharmacy institutions, and healthcare providers is analyzed, as well as the role of the state as a regulator, supervisory authority, and participant in economic relations. It is emphasized that the multi-level subject structure of the pharmaceutical market necessitates the application of differentiated legal mechanisms aimed at ensuring both effective competition and protection of public interests.

The article examines the main instruments of state economic policy implementation in the pharmaceutical market, including licensing of economic activities, state registration of medicinal products, pricing mechanisms, public procurement, and antimonopoly control. It is demonstrated that these instruments perform not only regulatory but also system-forming functions, shaping a specific economic-law regime for the functioning of the pharmaceutical market.

In conclusion, the article substantiates that the pharmaceutical market should be regarded as a complex and multidimensional object of state economic policy, within which economic-law mechanisms play a decisive role in ensuring stability of economic turnover, accessibility of medicinal products, protection of competition, and realization of public economic interests. The expediency of further development of the economic-law doctrine regarding sectoral markets as objects of state economic policy is emphasized, taking into account national specificities and European standards of legal regulation.

Key words: state economic policy; objects of economic policy; pharmaceutical market; economic law; economic-law regulation; sectoral markets; business entities; state regulation; antimonopoly control; public and private interests; healthcare; economic security.

Постановка проблеми. Реалізація економічної політики держави традиційно розглядається крізь призму впливу на макроекономічні процеси, окремі галузі та суб'єктів господарювання. Водночас у сучасних умовах трансформаційної економіки, зростання ролі соціально значущих ринків і посилення державного втручання у стратегічні сфери господарювання особливої актуальності набуває питання визначення та правової характеристики об'єктів економічної політики держави. Саме через такі об'єкти держава формує напрями економічного розвитку, визначає межі ринкової свободи та реалізує публічні економічні інтереси.

Фармацевтичний ринок є одним із найбільш показових прикладів ринку зі спеціальним правовим режимом, у межах якого поєднуються механізми конкуренції, жорсткого регулювання, контролю якості та державного втручання у ціноутворення й обіг продукції. Соціальна значущість лікарських засобів, їх вплив на систему охорони здоров'я та економічну безпеку держави зумовлюють підвищену увагу держави до функціонування цього ринку як об'єкта економічної політики.

Водночас у науковій доктрині фармацевтичний ринок переважно аналізується з позицій адміністративного, медичного або конкурентного права, тоді як його *господарсько-правове осмислення саме як об'єкта економічної політики держави залишається фрагментарним*. Недостатньо розкритими залишаються питання суб'єктного складу фармацевтичного ринку, співвідношення регуляторних і ринкових механізмів, а також ролі держави як координатора економічних процесів у цій сфері. За таких умов виникає потреба у комплексному господарсько-правовому аналізі фармацевтичного ринку з урахуванням його значення для реалізації економічної політики держави.

Мета статті. Метою статті є *господарсько-правове обґрунтування фармацевтичного ринку як самостійного об'єкта економічної політики держави*, а також визначення особливостей правового механізму державного впливу на його функціонування з урахуванням суб'єктного складу, інструментів регулювання та ролі контролюючих органів у забезпеченні балансу приватних і публічних економічних інтересів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика економічної політики держави, господарсько-правових механізмів її реалізації та правового регулювання окремих ринків достатньо широко представлена у вітчизняній науковій доктрині. У працях Д.В. Задихайла, В.С. Щербини, О.А. Подцерковного розкриваються загальнотеоретичні засади державного впливу на економічні процеси та роль господарського права у формуванні економічної політики. Окремі аспекти правового регулю-

вання фармацевтичного ринку висвітлювалися у працях В.М. Пашкова, А.О. Олефіра, А.Б. Берзіної, Т.Б. Пожоджука та інших учених. Водночас у наявних наукових напрацюваннях фармацевтичний ринок здебільшого розглядається фрагментарно – через призму окремих правових інститутів або галузевих проблем – без його комплексного осмислення як самостійного об'єкта економічної політики держави у господарсько-правовому вимірі, що зумовлює актуальність і наукову значущість даного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Фармацевтичний ринок посідає особливе місце серед об'єктів економічної політики держави, оскільки поєднує у собі риси класичного товарного ринку та соціально значущої сфери, безпосередньо пов'язаної з реалізацією конституційного права людини на охорону здоров'я [1]. Саме така подвійна природа фармацевтичного ринку зумовлює підвищену увагу держави до формування та реалізації економічної політики у цій сфері, а також визначає специфіку застосування господарсько-правових інструментів впливу на господарську діяльність її учасників.

У господарсько-правовому вимірі фармацевтичний ринок доцільно розглядати як самостійний об'єкт економічної політики держави, на який спрямовується комплексний правовий, економічний та інституційний вплив з метою забезпечення доступності лікарських засобів, стабільності їх постачання, належної якості продукції, а також економічної безпеки держави [2; 14]. На відміну від багатьох інших сегментів економіки, держава у фармацевтичній сфері не може обмежитися лише створенням загальних умов для саморегуляції ринку, оскільки наслідки функціонування цього ринку мають безпосередній вплив на життя і здоров'я населення та стабільність системи охорони здоров'я.

Об'єктний склад фармацевтичного ринку охоплює лікарські засоби, медичні імунобіологічні препарати, активні фармацевтичні інгредієнти, допоміжні речовини, а також пов'язані з ними нематеріальні об'єкти, зокрема результати наукових досліджень і розробок, реєстраційні доські, торговельні найменування, патенти та інші об'єкти інтелектуальної власності [2; 12]. Саме ці об'єкти перебувають у фокусі державної економічної політики, оскільки від умов їх створення, обігу, державної реєстрації, ціноутворення та закупівель залежить ефективність функціонування фармацевтичного ринку в цілому та рівень забезпечення населення лікарськими засобами.

Суб'єктний склад фармацевтичного ринку є багаторівневим і включає виробників лікарських засобів, імпортерів, дистриб'юторів, аптечні заклади, заклади охорони здоров'я, а також суб'єктів, що здійснюють наукові дослідження та розробку лікарських засобів. Кожна з цих груп суб'єктів виконує специфічну економічну функцію та перебуває у різних правових режимах державного впливу, що неодноразово підкреслювалося у працях В.М. Пашкова та А.О. Олефіра [14; 15]. У господарсько-правовому аспекті це зумовлює необхідність диференційованого підходу до регулювання їх діяльності залежно від ролі у ланцюгу створення вартості фармацевтичної продукції та ступеня впливу на суспільно значущі інтереси.

Особливе місце у структурі фармацевтичного ринку займають суб'єкти публічного сектору, зокрема державні та комунальні заклади охорони здоров'я, які виступають значними замовниками лікарських засобів і медичних виробів у межах публічних закупівель [5–10]. Через механізми закупівель держава реалізує економічну політику у фармацевтичній сфері, впливаючи на обсяги виробництва, асортимент продукції, рівень цін, умови доступу до лікарських засобів та конкурентне середовище. У цьому сенсі фармацевтичний ринок одночасно функціонує як комерційний сегмент економіки та як інституційно залежний від державних рішень елемент соціально-економічної системи.

Господарсько-правовий характер економічної політики держави на фармацевтичному ринку проявляється у поєднанні імперативних і диспозитивних методів регулювання. З одного боку, держава встановлює обов'язкові вимоги щодо безпеки, якості, ефективності та обігу лікарських засобів [2]. З іншого боку, застосовує економічні та договірні механізми – публічні закупівлі, програми реімбурсації, регулювання граничних цін, що дозволяє досягати публічних цілей без прямого адміністративного втручання у господарську діяльність суб'єктів фармацевтичного ринку [7; 10].

У контексті економічної політики фармацевтичний ринок виконує також стратегічну функцію, пов'язану з економічною та національною безпекою. Високий рівень імпортозалежності, ризики перебоїв у ланцюгах постачання, валютні коливання безпосередньо впливають на доступність лікарських засобів для населення. У зв'язку з цим держава застосовує господарсько-правові інструменти для стимулювання національного виробництва, локалізації фармацевтичного бізнесу та підтримки інноваційної діяльності у сфері розробки лікарських засобів [4; 16].

Нормативно-правове регулювання фармацевтичного ринку в Україні має комплексний характер і виступає одним із ключових інструментів реалізації економічної політики держави у сфері охорони здоров'я. Його основу становлять норми законодавства про охорону здоров'я та лікарські засоби [1; 2], які визначають правові режими господарської діяльності, умови допуску продукції на ринок та межі економічної свободи суб'єктів фармацевтичного ринку.

Важливе місце у нормативному забезпеченні економічної політики на фармацевтичному ринку посідають підзаконні нормативно-правові акти, якими конкретизуються механізми закупівель

лікарських засобів і медичних виробів, порядок використання бюджетних коштів, а також умови централізованого постачання фармацевтичної продукції [5–9]. У господарсько-правовому аспекті такі акти дозволяють державі адаптувати правове регулювання до потреб системи охорони здоров'я та поточних соціально-економічних викликів.

Окремим елементом нормативно-правового впливу на фармацевтичний ринок є державне регулювання цін на лікарські засоби. У межах економічної політики такі заходи застосовуються з метою забезпечення доступності фармацевтичної продукції для населення та стабільності функціонування системи охорони здоров'я [7; 10]. У господарсько-правовому вимірі регулювання цін виступає інструментом балансування економічних інтересів держави, суб'єктів господарювання та споживачів.

Європейський досвід правового регулювання фармацевтичного ринку підтверджує доцільність його розгляду не лише як сфери комерційної діяльності, а як стратегічного об'єкта економічної політики держави. У державах – членах Європейського Союзу фармацевтичний ринок регулюється на основі поєднання єдиних стандартів безпеки та якості з економічними механізмами закупівель, ціноутворення та відшкодування вартості лікарських засобів, що закріплено, зокрема, у Директиві 2001/83/ЄС [12].

Для України європейський досвід має важливе методологічне значення, оскільки демонструє можливість поєднання ринкових механізмів із цілеспрямованою економічною політикою у фармацевтичній сфері. Адаптація таких підходів у національному правопорядку потребує господарсько-правового осмислення фармацевтичного ринку як самостійного об'єкта економічної політики держави з урахуванням національних соціально-економічних умов та інституційних можливостей.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що фармацевтичний ринок у сучасних умовах розвитку економіки України доцільно розглядати як самостійний та стратегічно важливий об'єкт економічної політики держави, правове регулювання якого має чітко виражений господарсько-правовий характер. Його специфіка зумовлюється поєднанням ринкових механізмів господарювання з підвищеним публічним інтересом, пов'язаним із забезпеченням доступності лікарських засобів, стабільності системи охорони здоров'я та економічної безпеки держави.

Обґрунтовано, що у господарсько-правовому вимірі фармацевтичний ринок охоплює взаємопов'язану систему об'єктів, суб'єктів та інституцій, функціонування яких визначається не лише загальними засадами свободи господарської діяльності, а й спеціальними правовими режимами, встановленими з урахуванням соціальної значущості фармацевтичної продукції. Саме через ці правові режими держава реалізує економічну політику, спрямовану на забезпечення стабільності, передбачуваності та ефективності фармацевтичного ринку.

Доведено, що ключову роль у реалізації економічної політики держави на фармацевтичному ринку відіграє нормативно-правове регулювання, яке поєднує загальні механізми публічних закупівель із спеціальним галузевим регулюванням обігу лікарських засобів і медичних виробів. Таке поєднання забезпечує баланс між економічною доцільністю витрачання бюджетних коштів і необхідністю дотримання підвищених стандартів якості, безпеки та ефективності фармацевтичної продукції.

Встановлено, що господарсько-правові інструменти економічної політики держави у фармацевтичній сфері мають переважно непрямий характер і реалізуються через механізми закупівель, регулювання умов обігу продукції, централізовані моделі постачання та цінні інструменти. Такий підхід дозволяє державі впливати на структуру і функціонування фармацевтичного ринку без надмірного адміністративного втручання у господарську діяльність суб'єктів ринку, зберігаючи водночас можливість досягнення публічних соціально-економічних цілей.

Європейський досвід підтверджує доцільність розгляду фармацевтичного ринку як об'єкта комплексної економічної політики, у межах якої поєднуються інструменти внутрішнього ринку, промислової політики та політики охорони здоров'я. Для України такий підхід має методологічне значення і може бути використаний як орієнтир для подальшого вдосконалення господарсько-правового регулювання фармацевтичного ринку з урахуванням національних особливостей і сучасних соціально-економічних викликів.

Зроблено висновок, що підвищення ефективності економічної політики держави у фармацевтичній сфері потребує подальшого розвитку цілісного господарсько-правового підходу до визначення фармацевтичного ринку як об'єкта державного впливу. Такий підхід має ґрунтуватися на системності нормативного регулювання, узгодженості економічних і правових інструментів та чіткому розумінні ролі фармацевтичного ринку у забезпеченні соціальної стабільності та сталого економічного розвитку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

2. Про лікарські засоби : Закон України від 28 липня 2022 р. № 2469-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-20#Text>.
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей державної реєстрації лікарських засобів...: Закон України від 12 лютого 2025 р. № 4239-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4239-20#Text>.
4. Про додаткові заходи щодо забезпечення доступності лікарських засобів для українців: Рішення РНБО України від 12 лютого 2025 р., введене в дію Указом Президента України № 82/2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0006525-25#Text>.
5. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для забезпечення здійснення медичних заходів...: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 березня 2011 р. № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/298-2011-п#Text>.
6. Деякі питання здійснення закупівель лікарських засобів, медичних виробів із залученням спеціалізованих організацій... : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 липня 2015 р. № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622-2015-п#Text>.
7. Деякі питання державного регулювання цін на лікарські засоби і виробу медичного призначення: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2009 р. № 333. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2009-п#Text>.
8. Деякі питання закупівлі лікарських засобів, медичних виробів та допоміжних засобів до них: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 березня 2022 р. № 216. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/216-2022-п#Text>.
9. Деякі питання забезпечення ефективного функціонування системи закупівель лікарських засобів...: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 листопада 2019 р. № 1172. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1172-2019-п#Text>.
10. Деякі питання державного регулювання цін на лікарські засоби: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 квітня 2025 р. № 439. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/439-2025-п#Text>.
11. Порядок та умови надання маркетингових послуг, послуг з промоції лікарських засобів...: проєкт постанови Кабінету Міністрів України. 2025. URL: <https://moz.gov.ua/storage/uploads/887220f4-526f-4d71-b515-92a62308ebd4>.
12. Directive 2001/83/EC of the European Parliament and of the Council of 6 November 2001 on the Community code relating to medicinal products for human use. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_013-01#Text.
13. Schwartz L.M., Woloshin S. *Medical Marketing in the United States, 1997–2016*. JAMA. 2019. Vol. 321, № 1. P. 80–96. DOI: 10.1001/jama.2018.19320.
14. Пашков В.М. Глобалізація фармацевтичного ринку: проблеми та перспективи. *Вісник НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2014. № 1(16). С. 148–160.
15. Пашков В.М., Олефір А.О. Зарубіжний досвід правового регулювання реклами лікарських засобів. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 1. С. 129–135. URL: http://www.datamining.zntu.edu.ua/book_info.pl?id=336523.
16. Берзіна А.Б., Походжук Т.Б. Договір про надання маркетингових послуг, пов'язаних з реалізацією лікарських засобів кінцевому споживачу: досвід України та світові тенденції. *Науковий вісник УжНУ*. Серія «Право». 2025. Вип. 88. Ч. 2. С. 11–18. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/329248>.
17. Fedosenko N.A. Legal nature of the agreement on provision of marketing services. In: *Legal science and education in Ukraine and EU countries: a paradigm shift*. Riga: Baltija Publishing, 2021. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-091-9-15>.
18. Jones C. Pharmaceutical marketing in the United States: how prescription drugs have become the health care solution. 2020. 95 p.
19. Демченко І., Берзіна А. Реклама лікарських засобів: огляд судової практики. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 233–238. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2.2020.41>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.12.2025
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 26.01.2026
Дата публікації: 2.02.2026